

VZŤAHY MEDZI ČECHMI A SLOVÁKMI V OBDOBÍ ICH SPOLOČNEJ ŠTÁTNOTI

Martin Svatuška⁹⁰

Vo svojej práci „Vzťahy medzi Čechmi a Slovákami v období ich spoločnej štátnosti“, ktorej skrátenu formu tu prednesiem, som sa snažil poukázať na jednotlivé historické, politické, psychologické a ekonomické faktory, ktoré podľa môjho názoru najviac ovplyvnili vzťahy spomenutých etník v rokoch 1918-1992.

1. Československá republika

Vznik spoločného štátu Čechov a Slovákov bol poznamenaný nerešpektovaním dohôd, podpísaných v USA zástupcami týchto dvoch národov. Primárne sa jednalo o Pittsburskú dohodu, ktorá zaručovala obom etnikám rovnoprávne postavenie a autonómiu. Namiesto toho, aby sa Česi a Slováci ďalej rozvíjali ako dva samostatné národy, bola do praxe uvedená myšlienka jednotného československého národa, ktorá sa objavuje už v Ústave z roku 1920, kde sa v úvode hovorí: „My, národ československý...“. Aby sa jednota spomenutých etník ešte viac zvýraznila, boli prijaté dve dôležité normy:

1. zákon o župnom zriadení, ktorý v praxi rušil hranice medzi Českom a Slovenskom,
2. jazykový zákon, ktorý v sebe niesol ambivalentný pojem „československý jazyk“, ktorý v praxi znamenal používanie slovenského jazyka na Slovensku a českého jazyka v Čechách.

To, aký bol vzťah oboch etník k 1. ČSR, najlepšie vystihuje nasledovný citát: „Prvá republika bola od roku 1938 až dodnes na českej strane dodatočne obdarovaná charakteristikami starých zlatých časov; T. G. Masaryk, ich personifikácia, je pokladaný za najväčšiu postavu moderných dejín, naproti tomu Slováci mali a majú k prvej republike a jej prezidentovi vzťah dosť kritický“.¹ Tieto slová potvrdzuje aj sociologický výskum z rokov 1990-1991, ktorý som použil vo svojej práci aby som zistil, aký vplyv mali historické reminiscencie na rozpad ČSFR. Jeho údaje hovoria o tom, že 70 % Čechov (oproti 37 % Slovákov), považovalo 1.

¹ Příhoda, P.: Sociálně-psychologické aspekty soužití Čechů a Slováků. In: Kipke/Vodička (eds.): Rozloučení s Československem. Český spisovatel, Praha 1993, s. 36.

ČSR za demokratický štát, kým 54 % Slovákov a 24 % Čechov si myslelo, že predstavovala obdobie národnostného útlaku slovenského etnika.²

Aký bol teda vzťah medzi Slovákami a Čechmi v uvedenom období? Pre zjednodušenie sa dá hovoriť o atmosfére nedôvery medzi týmito dvoma etnikami, čo bolo najmarkantnejšie viditeľné na príklade nedôvery medzi inteligenciou oboch národov a tiež vo vzniku radikálneho autonomistického krídla v rámci SLS.

Rozdelenie 1. ČSR

Mníchovským diktátom z 29. septembra 1938 sa začali udalosti označované ako rozpad či rozbitie Československa. 6. októbra 1938 sa ľudákom podarilo dosiahnuť ich programový cieľ - autonómiu Slovenska, 14. marca došlo k rozpadu 1. ČSR a vzniku Protektorátu Čechy a Morava a Slovenskej republiky. Vo veľkej časti českých politických elít a rovnako v českej spoločnosti boli tieto udalosti vnímané ako slovenská zrada, na Slovensku dochádzalo k perzekúcii českej inteligencie a vyhánaniu českého obyvateľstva za západnú hranicu. K zlepšeniu vzťahov medzi Čechmi a Slovákami určite neprispela perzekúcia vrcholných predstaviteľov slovenského štátu riadená priamo z Prahy. . „Poprava bývalého prezidenta SR Jozefa Tisa v roku 1947 tam bola vnímaná ako dielo českej odvety.“³

V spomenutom výskume sa o slovenskom štáte pozitívne vyjadrilo 35% opýtaných Slovákov, 31% z nich nemalo na túto problematiku žiadny názor, čo podľa autorov môže súvisieť s faktom, že verejná mienka im nedovolila vyjadriť sa pozitívne. SR (1939-1945) bola fašistickým štátom pre 66% opýtaných Čechov. Paradoxne, kým rozpad Československa v r. 1939 a jeho okolnosti mali, ako bolo vyššie uvedené, negatívny vplyv na kvalitu česko-slovenských vzťahov, v r. 1990 si až 76% českých občanov myslelo, že tieto udalosti neprispeli k ich zhoršeniu.⁴

Voľby 1935

V prvom rade je potrebné charakterizovať atmosféru týchto voľieb. Bolo to obdobie približne dva a pol roka po prevzatí moci Hitlerom v Nemecku, čo znamenalo, že tendencie fašizácie v politickom živote boli čoraz zreteľnejšie a rovnako zreteľné boli aj pokusy ovplyvniť politický život v Československu nacistickým Nemeckom. Parlamentné voľby 1935 sa uskutočnili v období, kedy hospodárska kríza bola tesne za svojim zenitom a ešte stále spôsobovala hlbokú depresiu československého hospodárstva. Toto obdobie bolo pre mnohých občanov ČSR v dôsledku vyššie uvedených skutočností nielen kritickým, ale

² Frič, P.; Bútorová, Z.; Rosová, T.: Česko-slovenské vzťahy v zrkadle empirického výskumu. In: Sociológia 24, č. 1-2, 1992.

³ Příhoda, P.: ..., s. 37.

⁴ Frič, Bútorová, Rosová: ...

doslova existencionálnym. V takejto situácii ľudia často podliehajú nacionalistickým vášňam, ktoré dávajú vinu za daný stav inému etniku (pretože neexistuje konkrétna osoba alebo skupina osôb, ktorá by bola za tento stav zodpovedná). Tak dochádzalo k obviňovaniu Slovákov zo separatizmu a Čechov z centralizmu a národnostného útlaku.

Najväčšou silou na povolebnej politickej scéne sa stala Sudetonemecká strana, ktorá voľby vyhrala a získala najviac hlasov aj pri voľbách do Poslaneckej snemovne, aj do Senátu (15,2 % + 15,01 %). Slováci boli v týchto voľbách charakterizovaný nízkym rozptylom volebnej podpory jednotlivým stranám – ľudovci a agrárci spolu získali podporu skoro polovice voličov. Ďalší rozdiel oproti Čechám spočíva v tom, že jednotlivé národnosti volili vo väčšej miere aj iné strany ako iba „vlastné“.⁵

Radikalizácia politického života v tomto období sa na Slovensku prejavila zvýšením tlaku HSĽS na prahu za cieľom postupne dosiahnuť autonómiu Slovenska. Na českej strane sa však takáto požiadavka stretla s nepochopením a hlavne obavou z odtrhnutia sa SR od ČSR, preto vyvolala na Slovensku puč s cieľom zachrániť celistvosť krajiny. Toto viedlo k ochladeniu vzťahov medzi českými a slovenskými politickými elitami a následne oboma národmi. Aj to sa prejavilo pri rozpade ČSR.

Voľby 1946

V prvom rade je dôležité v krátkosti charakterizovať atmosféru týchto volieb. Bolo to obdobie po porážke nacistického Nemecka a skončení 2. svetovej vojny, znovuobnovená bola Československá republika, odsunuté bolo nemecké obyvateľstvo z územia tohto štátu, vznikla nová sociálna štruktúra obyvateľstva (okrajové skupiny výrazne zoslabli), v dočasnej vláde existovali vážne rozpory.

Pod vplyvom spomenutých udalostí sa konali voľby, ktoré dopadli nasledovne:

V Čechách zvíťazila KSČ so ziskom 40,17% hlasov, druhá Československá strana národnosocialistická získala 23,66 % hlasov, tretia skončila Československá strana lidová (20,24 %), Československá sociálna demokracia získala 15,58 %, komunisti získali najviac hlasov v Čechách, až potom na Morave.

Na Slovensku utrpeli komunisti porážku (30,37 % hlasov), keď skončili až druhí za Demokratickou stranou, ktorá jednoznačne zvíťazila so ziskom 62 % hlasov. Za komunistami sa potom s veľkým odstupom umiestnila tretia Strana slobody (3,73 %) a štvrtá Strana práce (3,11 %). Ak sa voliči v Čechách aj na Slovensku vo voľbách 1935 rozhodovali predovšetkým podľa národnej príslušnosti, v roku 1946 tento aspekt nehral významnú úlohu.

⁵ Sláma, J.: Parlamentní volby 1935, 1946, 1990 – ne pouze historie. In: Sociologický časopis 28, č. 2; 1992.

Predvolebný boj na Slovensku sa sústredil najmä na získanie podpory zakázaných strán (Hlinkova slovenská ľudová strana a Agrárna strana) a práve tu je možné vidieť príčinu porážky KSS a víťazstva DS. DS totiž volili takmer všetci bývalí voliči Agrárnej strany a 70% bývalých voličov HSL'S. Ďalším faktorom, ktorý spolupôsobil na porážku komunistov bola 75%-ná podpora roľníkov DS a hoci KSS podporilo 75% robotníkov, v praxi ich bolo menej ako príslušníkov roľníckej triedy.⁶

Uvedený výsledok volieb v Čechách a na Slovensku neskôr viedol k obviňovaniu českého etnika slovenským, že podporilo vznik totalitného režimu, nastoleného KSČ.

Pražská jar 1968

Pražskou jarou býva označované obdobie od januára 1968, kedy sa ústredným tajomníkom KSČ stal Alexander Dubček po 21. august 1968, kedy na územie Československa vtrhli vojská Varšavskej zmluvy, aby tam potlačili „kontrarevolúciu“ spočívajúcu v demokratizačných snahách vtedajších reformátorov na čele so spomenutým Dubčekom. Demokratizácia vtedajšieho politického systému spočívala v jednotlivých reformných krokoch, jedným z ktorých mala byť aj federalizácia štátu. A práve prístup oboch etníc k tejto otázke rozdeľuje dodnes historikov a politológov do dvoch táborov. Jeden tvrdí, že Slováci sa v danom období prejavili ako egoisti, keď dali prednosť vlastným národným záujmom pred celkovou demokratizáciou, ktorú vraj presadzovali Česi. Druhý tábor tvrdí, že slovenské politické elity požadovali od začiatku reformného procesu demokratizáciu a požiadavka federalizácie bola vedľajšia. Myšlienka federácie sa síce nakoniec dostala do právneho poriadku vtedajšieho Československa, avšak po 21. auguste sa všetka moc vrátila do rúk ÚV KSČ do Prahy a tak jej praktický dôsledok bol nulový. Nastalo obdobie normalizácie, riadenej vtedajšími slovenskými politikmi – Gustávom Husákom a Vasilom Biľakom. To, ako sa tieto udalosti premietli do vtedajších vzťahov medzi Čechmi a Slovákami skvele vystihol Petr Pithart: „V Čechách sa čím ďalej, tým viac, prejavovala nechúť k režimu, nechúťou k Slovákom ako k tým, cez ktorých bola normalizácia údajne nastolená a prevádzaná. Akokoľvek to bolo nemalé nadhodnotenie, Slováci spoľahlivo fungovali ako hromozvod, ako náhradný objekt verbálnej agresie voči režimu.“⁷

Výskum Friča, Bútorovej, Rosovej sledoval aj otázku vzťahu Pražskej jari, Čechov a Slovákov. Výsledky hovoria, že po 22 rokoch od tejto udalosti, 63 % respondentov zo SR odmieta tvrdenie, že Slováci v reformnom procese sledovali výhradne národné záujmy, prijíma ho 12 % opýtaných. V ČR je pomer 34 % ku 33 %.

⁶ Sláma, J: ..., s.

⁷ Pithart, P.: Kdo jsme? Po deväťasmdesiatém. Kalligram-Doplňek, Bratislava-Brno 1998, s. 108.

Revolúcia 1989

Odmietnutie komunistického režimu, demonštrácie, zvrhnutie vládnucej strany – to všetko sa dialo euforicky a spontánne, či už na českej alebo slovenskej strane, oba národy boli opäť na chvíľu jednotné. Výskum dokazuje, že tri štvrtiny českých aj slovenských respondentov považuje udalosti na Slovensku za rovnako spontánne ako v Čechách. Postupom času sa aj v otázke ponovembrových časov začal líšiť postoj Čechov od postoja Slovákov. Na Slovensku panovali určité obavy spojené s pádom toho istého režimu, ktorý dovŕšil modernizáciu tejto krajiny. Hospodárstvo, infraštruktúra, to všetko bolo budované podľa socialistických predstáv a tak tu existovala oprávnená obava, či prudký zlom, prinášajúci so sebou potrebu transformácie nespôsobí úplný kolaps slovenskej ekonomiky a slovenskej spoločnosti. Tieto pocity sa premietajú do mnohých výskumov uskutočnených po revolúcii, kde Slováci vykazujú vyššiu mieru nespokojnosti s ponovembrovým stavom ako Česi. Rovnako názor, že ďalší vývoj bude nepriaznivý, prevládal u Slovákov vo vyššej miere ako u Čechov.

Voľby 1990

Konali sa ani nie rok po páde režimu, v spoločnosti ešte doznievala eufória z tejto skutočnosti, ale začali sa už prejavovať aj prvé problémy (pokles životnej úrovne, neistota z budúcnosti, „pomlčková vojna“). V novovytvorenom politickom systéme neexistovali riadne vyprofilované strany (OF, VPN mali napr. charakter masových občianskych hnutí), neboli skúsenosti s parlamentarizmom, vodcovia boli neskúsení. Nakoniec boli ustanovené voľby na princípe pomerného volebného systému, viazaný poslanecký mandát bol nahradený voľným, volilo sa do dvoch komôr Federálneho zhromaždenia (FZ) (Snemovňa ľudu a Snemovňa národov), funkčné obdobie všetkých zákonodarných zborov bolo stanovené na dva roky, počas tohto obdobia mala byť prijatá nová Ústava. Voľby 1990 a ich výsledky je možné považovať za odmietnutie komunistického režimu a prihlásenie sa k demokratickému zriadeniu spoločnosti.

Najväčšiu podporu vo voľbách získali občianske hnutia Občanské fórum (OF) a Verejnosť proti násiliu (VPN), ktoré sa však krátko po voľbách rozpadli na niekoľko frakcií a strán. V Čechách teda vo voľbách do FZ zvíťazilo OF (53,15 %), s veľkým odstupom za ním skončila KSČ (13,48 %), ďalej KDU (8,69 %), do FZ sa z českých strán dostalo ešte Hnutie za samosprávnú demokraciu – Spoločnosť pre Moravu a Sliezske (HSD-SMS) (7,89 %). Volieb sa v Čechách zúčastnilo 96,8 % všetkých oprávnených voličov, v SR 95,4 %.

Na Slovensku vyhralo VPN so ziskom 32,54 %, za ním sa umiestnili: KDĽ (18,98 %), KSS (13,81%), SNS (10,96 %) a ESWMK (8,58 %).

Rozdiely medzi českými a slovenskými voličmi sa v týchto voľbách prejavili najmä v podpore najsilnejších hnutí v jednotlivých častiach krajiny (Česko 51 %, Slovensko 33 %), ale tiež podpore kresťansky orientovaným stranám (KDU – 8,6 %, KDH 18,3 %). Je možné za tým vidieť jednak menšiu túžbu po zmene slovenskej spoločnosti (čo pravdepodobne spôsobil už spomínaný hmotný prírastok za posledných dvadsať rokov komunistického režimu) a jednak historický fakt, že Slovensko je viac nábožensky založenou krajinou ako Česko.⁸

Celkovo však možno povedať, že v týchto voľbách sa Česi a Slováci spoločne zjednotili aby odmietli totalitný režim, čo prispelo k zlepšeniu ich vzájomných vzťahov.

Voľby 1992

Parlamentné voľby 1992 sa uskutočnili v období, keď už naplno prepuklo niekoľko zásadných problémov. V prvom rade sa ukázal zásadný pokles životnej úrovne, rast inflácie a nezamestnanosti. Po druhé, prejavilo sa určité napätie medzi Čechmi a Slovákmi, začalo sa diskutovať o usporiadaní štátu, ktoré by bolo najvýhodnejšie. Zaujímavý postreh z predvolebného boja zachytil Oskar Krejčí v Knihe o voľbách: „Česi v období medzi voľbami vykazovali ďaleko väčšiu lojalitu ku všetkým vládnym inštitúciám ako Slováci. Okrem FZ hájili Česi vlastne všetko. Naopak na Slovensku s výnimkou prezidenta nie je od mája 1991 žiadna centrálna politická inštitúcia, ktorá by sa mohla pochváliť tým, že má priazeň viac ako 50 % obyvateľov. To sú údaje, ktoré svedčia o rozdielnosti politických kultúr.“⁹

Volebná účasť v týchto voľbách síce poklesla (ČR- 85 %, SR- 84,2 %), ale aj tak ostala na vysokej úrovni. V Čechách zvíťazila s veľkým náskokom dvojkoalícia ODS-KDS so ziskom 33,9 % hlasov, druhý skončil Ľavý blok – 14,27 %, ďalej ČSSD – 7,67 %, republikáni 6,48 %, KDU-ČSL 5,98 %, LSU 5,84 %. Na Slovensku zvíťazilo s približne rovnakým počtom hlasov ako ODS-KDS v Čechách HZDS. Za ním bolo nasledovné poradie strán: SDĽ – 14,44 %, SNS 9,39 %, KDH 8,98 %, MKDHESWS 7,37 % (výsledky volieb do Snemovne ľudu FZ).¹⁰

Stereotypy národných pováh v myslení Čechov a Slovákov

Počas pár desiatok rokov trvajúcej existencie spoločnej ČSR došlo na českej i slovenskej strane k vytvoreniu určitých heterostereotypov (heterostereotyp znamená, akú typickú povahu prisudzujeme danej skupine; ide teda o isté zovšeobecnenie, ktoré neberie do úvahy, že každý

⁸ Krejčí, O.: Kniha o voľbách. Victoria publishing, Praha 1994.

⁹ Tamtiež s. 269

¹⁰ Tamtiež

jednotlivec má osobité vlastnosti, ktorými sa odlišuje od iných ľudí). Niekoľko takýchto zjednodušených typov vo vzájomnom vnímaní Čechov a Slovákov uvádza Petr Příhoda:

- stereotyp slovenskej inferiority prisudzuje Slovákom vždy nejaké mínus (chudobnejší, menej vzdelaní ...); takáto predstava pochádza z čias, keď Slovensko bolo objektívne oveľa zaostalejšie ako české krajiny a postupne dokonca viedla k názoru, že Slováci sú akási „odroda“ Čechov a ich jazyk je iba variáciou českého,
- stereotyp slovenskej komplementarity prisudzuje Slovákom istú vlastnosť, ktorá je protipólom vlastnosti Čecha a ktorá vyvažuje českú jednostrannosť (napr. Čech je racionálny, Slovák emocionálny, ...), tento heterostereotyp vychádza z názoru, že Česi a Slováci spolu tvoria kompletný organizmus; toto bolo pravdepodobne základom myšlienky čechoslovakizmu,
- stereotyp slovenskej zrady vychádza z nespokojnosti Slovákov so svojim postavením v rámci ČSR a ich autonomistickým snahám vedúcim až k odtrhnutiu Slovenska od ČSR,
- v mysliach Slovákov sa dodnes prejavuje stereotyp českej expanzivity, nadradenosti a nevierohodnosti, vychádzajúci z asimilačného tlaku Čechov vyplývajúceho z kultúrnej civilizačnej a ekonomickej prevahy.¹¹

Výskum Friča, Bútorovej, Rosovej sa zaoberá aj otázkou vnímania jedného národa druhým. Výsledky hovoria o tom, že Česi majú väčšie sklony vynášať paušálne úsudky o povahe slovenského národa (iba 17 % opýtaných Čechov tvrdilo, že každý jednotlivec má svoje osobitosti), pričom tieto sú viac negatívne (41 %) ako pozitívne. Patrí medzi ne: výbojnosť, impulzivnosť, agresivita, nacionalizmus, šovinizmus, nafúkanosť, ukrivdenosť, vypočítavosť, chamtivosť, neznášanlivosť. Za týmito výčítkami sa podľa autorov skrýva presvedčenie o ekonomickej, politickej i kultúrnej zaostalosti Slovákov, čo jasne korešponduje so stereotypom slovenskej inferiority. Z kladných stránok slovenskému národu Česi pripisujú iba národnú hrdosť, prípadne temperament a nespútanosť, rozhodne nie pracovitosť, srdečnosť, úprimnosť, priamosť, čestnosť, pohostinnosť, teda vlastnosti, ktoré Slováci pripisujú samým sebe. Počet Slovákov, ktorí vidia Čechov prevažne zo zlej stránky je 31 %, pričom im vyčítajú: prefikanosť, vychytralosť, povýšenectvo, nadradenosť (tieto vlastnosti súhlasia so stereotypom českej expanzivity, ...), lenivosť a pohodlnosť, uvravenosť, egoizmus a chamtivosť. Slováci vidia na Čechoch tieto pozitívne vlastnosti: rozhl'adenosť, kultúrnosť, vzdelanosť, kultivovanosť, súdržnosť a družnosť. Hoci asi tretina Slovákov odmietla paušalizovať českú národnú povahu, zaujímavým javom je, že tretina vidí seba

¹¹ Příhoda, P.:

výlučne v dobrom svetle. Z týchto informácií autori vytvorili dva stereotypy: „negatívny stereotyp typického Čecha, ako vypočítavého egoistu, ktorý pred poctivou prácou preferuje zbytočné mudrovanie a cíti sa nadradeným voči Slovákom – je vlastný približne tretine občanov SR. Negatívny stereotyp výbojného, nacionálne excitovaného Slováka trpiaceho pocitom menejcennosti, za ktorým stojí značne skeptická interpretácia zástojov slovenského národa v histórii a neraz aj presvedčenie o zaostalosti Slovákov má v Čechách približne 40 % občanov“¹²

Samotná existencia heterostereotypov ešte nemá žiadny vplyv na vzťahy medzi etnikami. Ak sa však prejaví v myslení národa (čo dokazuje výskum), v podobe predsudkov, môže viesť k zhoršeniu vzťahu medzi národmi.

Ekonomické faktory ovplyvňujúce kvalitu vzťahov medzi Čechmi a Slovákami

V roku 1918 boli 4/5 priemyslu Rakúsko-Uhorska sústredené v Čechách, v českých krajinách bola tzv. predprechodová fáza (keď viac ako 50 % obyvateľstva pracuje v poľnohospodárstve, pričom počet obyvateľov zamestnaných v priemysle a službách stúpa) ukončená už v roku 1900, na Slovensku až po roku 1950. Kým Slovensko bolo radené pred prvou svetovou vojnou medzi agrárne krajiny, Česko už bolo podstatne industrializované a do roku 1939 sa tento rozdiel ešte zväčšil. Český priemysel má oproti slovenskému ešte jeden dôležitý rozdiel: od svojho vzniku v 19. storočí bol pestro štruktúrovaný, teda bolo tu množstvo priemyselných odvetví rozptýlených v malých a stredných mestách, medzi ktorými neboli veľké vzdialenosti. Naopak na Slovensku za socializmu začali vznikať veľké podniky v pomerne malých mestách, pričom priemysel tu bol budovaný veľmi jednostranne a tak je dnes veľká nezamestnanosť v mnohých odvetviach. V šesťdesiatych rokoch patrilo Česko k extenzívne industrializovaným spoločnostiam, Slovensko k agrárnym, no industrializácia tu začala prebiehať veľmi rýchlo. Aj urbanizácia zaznamenávala neustály rast. Najväčší rozmach dosiahol slovenský priemysel v rokoch normalizácie, kedy síce životná úroveň rástla v celej ČSSR, na Slovensku však bol tento proces oveľa zreteľnejší. Ani táto situácia neprospeľa česko-slovenským vzťahom, pretože po tak zrejmom napredovaní slovenského hospodárstva sa v Čechách začalo hovoriť o pridelení väčšieho balíka financií tejto krajine, ako je v skutočnosti potrebné. V zmysle odvetvovej štruktúry dobehlo Slovensko české krajiny až v roku 1991, no v SR bol väčší podiel poľnohospodárstva. Po revolúcii 1989 sa prejavila väčšia stabilita českej ekonomiky, ktorá zaznamenala výrazne menej klesajúce tendencie ako slovenská. Kým HDP v Čechách predstavoval 43 994 Kčs na občana, na Slovensku to bolo 35

¹² Frič, Bútorová, Rosová: s. 56

424 Kčs (rozdiel je 24 %). Produktivita práce v slovenskom hospodárstve bola síce o 7,8 % nižšia ako v Čechách, no priemerná mesačná mzda bola menšia len o 1,7 %. Dôležitou udalosťou vplývajúcou na vzťah Čechov a Slovákov bola otázka zbrojárskej výroby. Viac ako 2/3 všetkých zbrojárskych podnikov boli sústredené na Slovensku, toto odvetvie tu zamestnávalo takmer 100 tis. pracujúcich, v rokoch 1984-88 sa Československo radilo vo vývoze zbraní na siedme miesto celosvetového rebríčka. Oteplenie medzinárodných vzťahov spôsobilo pokles zbrojárskej výroby, no tento proces bol urýchlený po roku 1989 presadzovaním intenzívnej mierovej politiky novou vládou. Tým prišlo o pracovné miesta viac ako 35 tis. osôb a následný pokus o nápravu už nemohol zvrátiť úpadok zbrojárskeho priemyslu na Slovensku. Nezamestnanosť koncom roka 1991 v Čechách bola 4,1 % a na Slovensku 11,8 %, priemerný ročný peňažný príjem na Slovensku bol s 34 652 Kčs o 12,4 % nižší ako v Čechách. Okrem toho poklesla aj kúpna sila slovenského obyvateľstva o 27 % oproti ČR.¹³

Takáto odlišná ekonomická situácia samozrejme vyvolala otázky, najmä na slovenskej strane, ako je možné aby sa dve časti toho istého štátu za tak krátky čas začali v ekonomických kritériách tak zásadne odlišovať. Logickým vysvetlením bolo, že je to spôsobené transformačným procesom, ktorý poškodzuje Slovensko a aj preto Slováci prijali potrebu ekonomických reforiem značne rezervovanejšie ako Česi.

Záver

Teoretické a empirické fakty uvedené v tejto práci dokazujú, že napriek niekoľkým etapám zblížovania, ktoré nastali v počiatkoch každého reformného procesu (vznik 1. ČSR, Pražská jar, revolúcia 1989), mali vzťahy medzi Čechmi a Slovákami vždy tendenciu zhoršovať sa a chladnúť.

Asi najdôležitejším faktorom, ktorý na tieto vzťahy pôsobil bola neochota chápať veci podstatné pre Slovákov Čechmi a naopak. Celými dejinami Česko – Slovenska sa tiahne snaha Slovákov po vlastnej autonómii. Prejavila sa vo vzniku prvej ČSR, ktorá mala dať Slovákom podľa Pittsburgskej dohody rovnocenné postavenie s Čechmi, vo vzniku Slovenskej republiky v roku 1945, počas Pražskej jari a tiež po revolúcii 1989 (najmä po voľbách 1992). V každom z menovaných historických medzníkov však narážala na neochotu českého národa a tak s každým slovenským pokusom o autonómiu dochádzalo k rastu nedôvery medzi národmi Čechov a Slovákov, čo pôsobilo negatívne na ich vzájomné vzťahy.

¹³ Lukas, Z.: Češi a Slováci: Hospodářské a sociální diskrepance, vyhlídky po rozdělení. In: Kipke/Vodička (eds.): Rozloučení s Československem.

Tento fakt by mohol byť ospravedlnený neznalosťou jedného etnika druhým, stáročná spoločná história a od roku 1918 spoločná štátnosť Čechov a Slovákov však tento argument vyvracajú.